

RÉGÉSZ

SZAKMAISMERTETŐ INFORMÁCIÓS MAPPA

Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program
(HEFOP) 1.2 intézkedés

„Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat fejlesztése”

RÉGÉSZ

Feladatok és tevékenységek

Platón tudósít bennünket például Atlantis elsüllyedt kultúrájáról. Ennek a tengertől eltemetett hajdani szigetbirodalomnak (melynek létezését még egyáltalán nem sikerült bebizonyítani), több mint húszezer kötetnyi irodalma van. Számos szerző szerint világunk történelmi képe Atlantis nélkül lehetetlenség. Ki merné állítani, hogy a régészek ásói nem hoznak-e a jövőben olyan kultúrákat a napvilágra, melyekről ma még sejtelmünk sincs? A Föld szinte minden táján vannak még magányos és titokzatos műemlékek, amelyek csak saját létezésükről tanúskodnak, de semmit sem árultak el máig arról, hogy milyen kultúra talajából nőttek ki. A legtöbbet vitatott és legrejtelmesebb ilyen emlékművek - körülbelül 260 fekete tufaköből faragott szobor, melyek régebben még vörös tufakalapot is hordtak - a Húsvét-szigeten még ma is hallgatnak.

A XX. században az ásatások száma évtizedről évtizedre rohamosan gyarapodott. Csupán az értelmetlen háborúk akadályozták időközönként a régészek munkáját.

A háború utáni régészeti kutatásra kiható legfontosabb vívmány a természettudományok és a modern technika nagymérvű felhasználása. Ma már a régészeti légi felvétel a magától értetődő előkészületek közé számít. A légi-felvétel ugyanis a növénytakaró és a föld különböző színeződése alapján a föld alatt levő, tehát még fel nem tárt épületek nyomait is mutatja. És amit a századforduló idején egy-egy szivacsshalászó bűvár a görög partok mentén kezdett, amikor a „kék múzeumból” felszínre hozta az első amforákat, azt időközben a vállalkozó kedvű francia Jacques-Yves Cousteau, a „vízitüdő” feltalálója valóságos víz alatti régészetté fejlesztette. Amit pedig a Földközi-tenger közelében elsüllyedt antik hajóroncsok százai rejtenek magukban, ma még nem is sejthetjük.

A fizika és technika elsőként egy kívülálló segítségével tört magának utat a régészetben. Carlo M. Lerici olasz mérnök és gyáros állította a régészet szolgálatába azokat a geofizikai eljárásokat, melyek segítségével mindaddig csak olaj vagy víz után kutattak a sivatagokban vagy hegyekben.

Rendkívül érzékeny műszereivel rövid időn belül több száz sírkamra pontos helyét sikerült meghatározni, és hogy a felesleges ásatásokat (üres sírok feltárását) elkerülje, különleges fúrót szerkesztett. Ennek segítségével a sírkamrába fentről fúrt lyukon át egy „periszkópot” bocsátott le, mellyel a sír belsejét lefényképezte.

A két legjelentősebb segédeszközt a régészet számára Amerika szolgáltatta, pontosabban az atomfizikát és a biológiát. Nekik köszönhetik a régészek egyik legősibb vágyuk beteljesülését: a pontos keltezés lehetőségét.

Az amerikai Willard F. Libby 1948-ban fejlesztette ki radiokarbon datálási módszerét, mely lényegében a minden szerves anyagban jelenlevő ^{14}C radioizotóp felezési sebességének ismeretén alapszik. Libby „időórájának” alkalmazásával most már jóval pontosabban meg tudták állapítani olyan sírleletek születési idejét, amelyek messze a legrégebb írásbeli feljegyzést megelőző időkből származnak.

De ez a fizikai-vegyi úton történő meghatározás nem volt évre pontos. Ekkor azonban kiderült, hogy az amerikai Andrew E. Douglass - hivatásos fizikus és csillagász - már évtizedekkel ezelőtt kidolgozott egy másik kormeghatározó módszert, melyet most aztán az arizonai egyetem kutatócsoportja néhány év alatt tökéletessé finomított: ez a „Tree-Ring-Dating” (a fa évgyűrűinek alapján történő kormeghatározás), az úgynevezett dendrokronológia. Lényege az, hogy az évgyűrűk számából és jellegéből le lehet olvasni a pontos évszámot.

De akár egy olyan régóta ismert műszer felhasználása is, mint amilyen a mikroszkóp, a régészetben ma már annyira előrehaladott és differenciálódott, hogy a közelmúltban egy külön ezzel foglalkozó tankönyv kiadása vált szükségessé.

Mindezek a modern vizsgálati eljárások a régészeti kutatást nemcsak minőségileg, hanem az eredmények mennyiségét tekintve is hatalmas léptekkel vitték előbbre. Sőt, a napról napra feltárt anyag mennyisége némely területen oly nagy, hogy a rendszerezésre és feldolgozásra hivatott, tisztán tudományos munka már nem tud vele lépést tartani.

Jó az, hogy a valamikor csupán a beavatottak szűk körének fenntartott tudomány a nagy nyilvánosság elé lépett.

Az ásatások szerte a világon tovább folynak, hogy minél jobban megismerjük 5000 éves kultúránkat, és erőt meríthessünk belőle az elkövetkezendő századokra.

Mit csinál a régész?

A régészet az emberiség történetét kutató tudomány. Sajátos kutatási módszere az ásatás, melynek során emlékeket kutat fel és tanulmányozza azokat azért, hogy rekonstruálja a régmúlt korok gazdasági, társadalmi és szellemi életét.

Az ásatáson talált tárgyak, eszközök, állati- és emberi csontok, egyéb szerves vagy szervetlen maradványok, az előkerülés körülményei, helye mind az egykori életre, életmódra, emberekre, eseményekre utal. Sok szempontból akár egy páratlan, pusztá cseréptöredék is fontos lehet. Nem csupán a tárgyak a meghatározóak, a házak, a házat körülvevő árok, kerítés, tároló vermek, kutak, utak, sírok, temetők, áldozó helyek, templomok, omladékok, rétegek az élet egy-egy mozzanatát segít megismerni, a település, egy-egy nép életének időbeli és térbeli kiterjedését pontosítja.

Fontos, hogy ezek egymáshoz való viszonyát, a jelenségek, összefüggések változását térben és időben felismerjék, pontosítsák. Az írásos feljegyzésekkel nem rendelkező korokra szinte ez az egyetlen, amely kézzelfogható utalást jelent. Természetesen a forrásokkal rendelkező történeti időkről alkotott kép fontos kiegészítője, pontosítója is.

A megfigyelések és adatok összegyűjtése az ásatásokon történik. Szükség van mások eredményeinek felhasználására is.

Az ásatásnak több formája lehet pl. tervásatás, gyors leletmentés, próbaásatás, hitelesítő ásatás. Ez mindig a feladat céljától, időbeni lehetőségeitől és a rendelkezésre álló anyagi eszközöktől függ.

A régészet segédtudománya a történelemnek, de vannak őt segítő tudományok is pl. a természettudományok köréből: archaeobotanika (régészeti növénytan), archaeozoológia (állattan), embertan, fizika, kémia, geológia, történeti földrajz, csillagászat, matematika,

geodézia. A társadalomtudományok köréből: néprajz, oklevéltan, nyelvészet, művészettörténet, numizmatika (éremtan), stb.

A feladatok és tevékenységek részletes leírása

Leletfelderítéseket végez vagy végeztet más tudományok szakembereivel különféle módszerekkel (pl. légi-fotó, geofizikai kutatás, terepbejárás).

A légi-fotó készülhet ballonból, repülőgépmodellről, sárkányrepülőről, helikopterről vagy repülőgépről. A módszer lényege, hogy az általában tavasszal vagy ősszel készített felvételeken az elszíneződések értő emberek számára észrevehetőek. A földben található falmaradványok fölött a növényzet satnyább, a környező élénk zöldtől sárgás színével válik el. Betemetett árkok felett viszont dúsabb és sötétebb színű a növényzet.

A geofizikai kutatás alapja, hogy a keresett, felszín alatti objektum valamilyen fizikai jellemzője (pl. elektromos vezetőképessége) eltér az azt körülvevő talajtól. Ezt a módszert eredetileg víz, olaj, bauxit, stb. kutatására alkalmazták, csak később kezdték el használni a régészetben is.

A leletfelderítésnél alkalmazott legősibb, legolcsóbb, egyúttal leggyakrabban használt eljárás a terepbejárás. Ez azt jelenti, hogy a kutató egy meghatározott területet jár be, s a felszínről összegyűjti a történeti korok emlékeit.

A leletfelderítés után kiválasztja az ásatásoknak megfelelő területet, megismeri az esetleges korábbi kutatások anyagait és beszerzi az illetékes hatóságoktól a szükséges engedélyeket.

Intézkedik az ásatási terület felméréséről és feltérképezéséről, összeállítja a szakemberekből (geodéta, grafikus, fotós, restaurátor) álló munkacsoportot. A munkacsoport tagjai még az archeozoológus, az archeobotanikus, stb.

Összehangolja és szervezi a terepfelmérők, a kubikosok, az irattáros, a fényképész és a többi dolgozó munkáját.

Irányítja a feltárási munkákat, a leletek felkutatását, azonosítását és konzerválását.

A feltárás kutatóárkokban (80-200 cm széles, tetszőleges hosszúságú), szondákban (500×500 cm) és szelvényekben (a szondáknál nagyobb területű), általában kéziszerszámokkal történik.

Megvizsgálja és osztályozza a feltárt tárgyi emlékeket, valamint megbizonyosodik hitelességükről.

Pontosan dokumentálja (leírja, lerajzolja, lefényképezi vagy feltérképezi) a megfigyelt jelenségeket, előkerült tárgyakat a helyszínen vagy a későbbiekben való értelmezés, elemzés, összehasonlítás és bemutatás érdekében.

A feltárás menetét a lehető legteljesebben, apró részletekre is kiterjedően a szöveges ásatási naplóban rögzíti. A napló szerves tartozékai a színes és fekete-fehér fotók, videofelvételek, a méretarányos rajzok, a geodéziai mérési adatok és a geofizikai leletfelderítés, stb. adatai is.

A tárgyakat átadja a restaurátoroknak, akik megtisztítják és lehetőség szerint helyreállítják azokat.

Igazán csak a restaurálás után kerülhet sor a régész aprómunkájára, amelynek hagyományos, alapvető módszere a tipológia.

Lényege, hogy a tárgyakat hasonlóságuk alapján elkülöníti, csoportosítja. Alaki hasonlóságok figyelembevételével meghatározza a tárgyak korát, különböző régészeti kultúrákba sorolja be azokat.

A leletek értékeléséhez felhasználja más tudományok (fizika, kémia, földtudományok, antropológia, botanika, zoológia, stb.) eredményeit, valamint építészettörténeti és numizmatikai forrásokat is.

A leletek korának meghatározásához többféle speciális módszert is alkalmazhat. Pl. radiocarbon módszer (a szén 14-es izotópjának ismert felezési ideje alapján), dendrokronológia (a fa évgyűrűinek mennyisége és jellege alapján).

A leletek anyagának pontos meghatározásához fizikai vagy kémiai vizsgálatokat (pl. röntgenanalízis, a fa fajának meghatározása, a lelet összetételének elemzése) végez. Ennek eredményeként információkat nyer a tárgyak készítéséről, készítőjéről és felhasználójáról is.

A röntgenvizsgálatok számítógéppel készített modern változata a CT (computer tomográf). A műszer a röntgensugarak elnyelődésének mértéke révén nyújt információt a tárgyról. Pl. mi lehet egy földdel teli urnában és az hogy helyezkedhet el?

Az antropológiát (embertant) használja fel a kiásott egyének nemének, életkorának, testmagasságának, stb. megállapításához a csontok alakja és mérete alapján. A csontokon megőrződött elváltozások, rendellenességek utalnak a vizsgált egyén betegségeire.

A leletanyag alapján összefüggéseket, következtetéseket állapít meg az adott terület gazdasági, társadalmi és kulturális életéről. Pl. a temetőelemzésnél a temetkezés rendjéből (sírok egymáshoz viszonyított helyzete) az egykori társadalom szerkezetére próbál meg következtetéseket levonni.

A vizsgálatok elvégzése után a tárgyakat a múzeumok raktári rendje szerint leltározza (beírja a hitelesített leltárkönyvbe) és gondoskodik raktározásukról.

Karbantartja a számítógépes régészeti adatbázisokat.

Az anyag további feldolgozása során együttműködik más tudományok képviselőivel.

Adatokat gyűjt történészek vagy más tudósok munkáinak tanulmányozásából, a velük való konzultációkból és szakmai információforrásokból pl. szakkönyvekből, levéltári anyagokból, folyóiratokból, évkönyvekből, kortársak visszaemlékezéseiből.

A kutatások eredményeiről folyóiratokban, tanulmányokban, könyvekben és előadásokon számol be népszerűsítő és tudományos formában. Ehhez a leletekről rajzokat, fényképeket kell készíttetnie.

A feltárt anyagokból időszaki és állandó kiállításokat rendez, a tárgyakhoz tájékoztató és magyarázó feliratokat, ismertetőket készít.

Kísérleti régészettel is foglalkozhat, vagyis a régészeti leletek és megfigyelések alapján rekonstrukciókat készíthet (pl. kőeszköz kialakítása, házépítés őskori módon, bronzöntés, római kori halotthamvasztás, középkori kemencében kerámiaégetés). Ezáltal fontos ismeretekre tehetünk szert a történeti ember munkafolyamatairól, azok időigényességéről, technikai eljárásairól, stb.

Rendszeresen figyeli szakmája és a kapcsolódó tudományok legújabb eredményeit.

Munkájához állandó tanulásra, ismeretszerzésre, szakkönyvek, szakmai folyóiratok és újságok tanulmányozására van szüksége.

Munkaeszközök, anyagok:

- ◆ szakkönyvek, lexikonok, enciklopédiák,
- ◆ történelmi, kulturális, gazdasági, stb. témájú könyvek,
- ◆ finom kézi bontó szerszámok (pl. spakni [bontókés], szike, ecset, seprű, csipesz),
- ◆ nagyobb szerszámok (pl. csákány, ásó, lapát, nagy teljesítményű porszívó),
- ◆ vizsgálóeszközök (pl. mikroszkópok, fizikai és kémiai vizsgáló-berendezések),
- ◆ térképek,
- ◆ rajzeszközök, irodai eszközök,
- ◆ fényképezőgép, videokamera,
- ◆ számítógép.

Munkahely:

- ◆ múzeumokban,
- ◆ az Országos Műemlékvédelmi Hivatalban,

- ◆ egyetemek kutatási programjaiban,
- ◆ tudományos intézetekben,
- ◆ terep munkán, ásatásokon.

Együttműködés, kapcsolat

Munkája során a következő személyekkel kerülhet kapcsolatba:

- ◆ munkatársakkal (régészekkel, fényképészekkel, restaurátorokkal, stb.),
- ◆ más tudományok szakembereivel (kutatókkal, egyetemi tanárokkal, stb.),
- ◆ az államapparátus dolgozóival,
- ◆ kisegítőkkal,
- ◆ szállítókkal.

Követelmények

Fizikai igénybevétel, egészségügyi követelmények

A munkavégzés részben belső, részben külső munkaterületen folyik. A terepi munka során előfordulhatnak szélsőséges időjárási viszonyok mellett történő munkatevékenységek is. Munkáját eltérő terepadottságok között végzi.

Sokat kell gyalogolnia vagy huzamosan állnia. A görnyedés, a térdelés, a guggolás, esetenként a mászás fizikai megterhelést jelenthet.

Az ásatásokhoz való eljutás sok utazással jár. Nem ritka a nyújtott műszak.

Mindezek miatt fontos a jó erőnlét és az állóképesség.

A munka természetéből adódóan olykor poros vagy sáros.

Képességek, tulajdonságok

A régész eredményes munkájához alapvető követelmény a szakmai tudás, az állandó tanulás, az ismeretszerzés és a tájékozódás, ennek feltétele a jó tanulási képesség.

A szakemberekből álló munkacsoport és a fizikai munkások munkájának megszervezéséhez és irányításához jó szervező és együttműködési készségre, valamint megfelelő kapcsolatteremtési képességre van szükség.

Az ásatások során a talált tárgyak, maradványok felismerése és eredeti formájának elképzelése fantázia, megfelelő színlátás, forma- és színérzék nélkül elképzelhetetlen.

Épületek és nagy területen elhelyezkedő tárgyak feltérképezéséhez megfelelő térlátással kell rendelkeznie.

Az előre kiszámíthatatlan, váratlan események nyitottságot, rugalmasságot, változó feladatokhoz való alkalmazkodást igényelnek.

A leletek dokumentálásához, a megfigyelések rögzítéséhez elengedhetetlen a pontosság és a precizitás, lerajzolásukhoz pedig kézügyesség szükséges.

A vizsgálatok elvégzéséhez, az eredmények értékeléséhez és a következtetések levonásához fontos a logikai képesség és az összefüggések felismerésének képessége.

A tárolási, raktározási feladatoknál rendszerezettnek kell lennie.

Tanulmányok, könyvek írásához írásbeli kifejezőkészségre, előadások tartásához nyelvi kifejezőkészségre van szüksége.

A próbaásatásokhoz, kutatásokhoz nagyfokú kitartással kell rendelkeznie.

Szakképzés

A képzés során a tanulók megismerik:

- ◆ a régészet történetét, jelentőségét,
- ◆ a jelentősebb régészeti feltárásokat, azok eredményeit,
- ◆ a különböző korok, népek, kultúrák életmódját, használati eszközeit, viseleti tárgyait, történetét, életterét,
- ◆ a régészethez kapcsolódó társtudományok azon ismereteit, amelyek a régészt segítik eligazodni a különböző korok, kultúrák bonyolult és sokféle elmélettel átszótt világában,
- ◆ történelmi és művészettörténeti ismereteket,

- ◆ a történelem különböző korszakait,
- ◆ a történeti források elemzését,
- ◆ muzeológiai ismereteket,
- ◆ az ásatási technikákat, a jelenleg folyó ásatásokat.

A képzést ásatási terepgyakorlatok és múzeumi gyakorlatok egészítik ki.

Szakmai gyakorlat és szakmai továbbképzés az Európai Unióban

Az alábbi honlapon különböző nemzeti és nemzetközi oktatási-képzési pályázati programok találhatóak. Így többek között az Európai Bizottság Socrates oktatási, és Leonardo da Vinci szakképzési programjai, valamint a felsőoktatásban résztvevők közép-európai CEEPUS programja.

A honlap információt nyújt a felsőoktatási rendszereket támogató Tempus III. és az Erasmus Mundus programokról, valamint az Európai Unió Kutatási és Technológiafejlesztési Keretprogramjának lehetőségeiről.

Elérhetőség: www.tka.hu

Kereseti lehetőségek:

Az egyes foglalkozások átlagkereseti statisztikáját – több évre visszamenőleg – az Állami Foglalkoztatási Szolgálat honlapján teszi közzé, a Statisztika menüpontban (egyéni bérek és keresetek statisztikája).

Elérhetőség: www.afsz.hu

Elhelyezkedési lehetőségekről tájékozódhat az Állami Foglalkoztatási Szolgálat kirendeltségein, a www.afsz.hu internetes elérhetőségen, vagy mobiltelefonon a <http://wap.afsz.hu> linken.

Kiadja: Foglalkoztatási és Szociális Hivatal

Felelős kiadó: Pirisi Károly főigazgató

Készült 1999-ben. Aktualizálva 2008-ban az Európai Unió és a Magyar Állam társfinanszírozásával.

A jelen dokumentum tartalma nem feltétlenül tükrözi az Európai Bizottság a tárgyra vonatkozó hivatalos véleményét.